

לעילוי נשמה
הרב הפ"ץ בן אסתר זצ"ל
פרשת במדבר – שבת מברכים
פרקי אבות פרק ו'

מולד חודש סיוון יהיה בליל שבת בשעה 2, 52 דקות ו 14 חלקים

חידושי תורה ושאלות על **פרשת השבוע** וענינה דיומא מ - א' ועד ת' מהחומש מפרשים מדרשים וכד' התשובות מסודרות לפי סדר **א-ב**

בפרשת במדבר 159 פסוקים = אחיקם, פי י-הוה הוא הא-ה-להים

למען ידעת כל עמי הארץ פי י-הוה הוא הא-ה-להים אין עוד. (מלכים א ח ט)

חודש סיוון מוזכר לראשונה במגילת אסתר : וַיִּקְרָאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בַּעַת הַהֵיאָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא הַחֹדֶשׁ סִיוָן בְּשָׁלוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בּו וַיִּקְרָא בְּכָל אֶשֶׁר צָוָה מְרַדְכָי אֶל הַיְהוּדִים וְאֶל הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים וְהַפְּחוּתֵי וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת אֶשֶׁר מֵהַדּוֹ וְעַד כּוֹשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה וּמְדִינָה כְּתֻבָּה וְעַם כְּלָשָׁנוּ וְאֶל הַיְהוּדִים כְּתֻבָּם וְכָלשׁוֹנִם. (אסתר ח ט)

תפילת השל"ה הובאה בספר שני לוחות הברית - של"ה, מאת הרב ישעיה הלוי הורוביץ אשר הביאה בשם 'אחד המדקדקים' וז"ל "ולבי אומר שעת רצון לתפילה זו בערב ראש חודש סיוון, הוא החודש שבו ניתנה התורה, ואז נקראים בני לה' אלוקינו." עוד כתב השל"ה הקד' - וראוי ליישב בתענית ביום ההוא הוא ואשתו, ויתעוררו בתשובה ויתקנו כל ענייני הבית איסור והיתר וטומאה וטהרה וכל העניינים, ויתנו צדקה לעניים הגונים. ואם אפשר לבעל להתענות אז הפסקה מה טוב ומה נעים, ועל כל פנים יהיה תענית גמור ככל דיני תענית צבור. **ר"ח סיוון**. סיוון ר"ת **ס'** שישים ריבוא עמדו במעמד קבלת התורה, **י'** עשרת הדברות, **ו'** ו' סיוון, **ו'** חמישים יום שסופרים עד קבלת התורה. **חודש סיוון** לעולם מלא בן שלושים יום. מול חודש סיוון הוא **מזל תאומים**.

חג השבועות חל תמיד בחודש סיוון חמישים יום לאחר שהתחלנו לספור ספירת העומר ביום הראשון לחול המועד פסח. התאומים מרמזים על משה ואהרן שהיו אחים, והנהיגו ביחד את עם ישראל ומסרו לו את התורה בחודש זה.

התאומים מרמזים גם על אור וחושך, **ישראל** בגימטריה **אור - חושך**. (541) התאומים דומים הם, אך עומדים זה מול זה. כך גם כוחות החיוב והשלילה שעומדים זה מול זה, ולאדם ניתנת ההזדמנות לראות גם את החושך כאור ולהכניעו לטוב.

החודש הזה לעולם יהיה של התאומים, יעקב ועשיו גם יחד, אבל, מי מהם ישלוט, יעקב או עשיו? זה תלוי בנו! אם חלילה לא נבחר בה מאהבה, לא נרצה בה באש להבה, עשיו ישלוט, חלילה. אך אם השנה נבחר בתורה מחדש, אם נאמר ברצון **"נעשה ונשמע"**, אנחנו נקבל את החודש הזה שיהיה לנו לימים טובים, ומזלנו גובר.

במדבר סיני בגימטריה **כבוד שמו** (378) ואין כבוד אלא תורה שנאמר (משלי ג לה) **כבוד חכמים ינחלו**. וזהו כבודו של הקב"ה שבניו עוסקים בתורה לשמה, וזהו **הבו לי-הוה כבוד שמו** (תהלים צו ח) כלומר הבו לו מתנה שתעסקו בתורה לכבוד שמו, **ש'און מנ'חה** הביאו אותה בפטירתכם מן העולם ותהיה לפנינו מנחה ותזכו לחזות פני שכינה שנאמר (ישעיה נח ח) **כבוד י-הוה יאסף**. (רבינו אפרים)

איתא במדרש (מד"ר פ"א) בשלושה דברים נתנה התורה: במדבר, באש, ובמים. במדבר דכתיב: **ויבאו מדבר סיני** (שמות יט ב) באש דכתיב: **והר סיני עשן כולו מפני אש וירד עליו י-הוה באש** (שמות יט יח). במים דכתיב: **גם עבים נטפו מים**. (שופטים ה ד) אלו בחינים לעולם, אף דברי תורה בחינים לעולם. כל אחד מהם מורה על דבר אחר:

מים - יורדים ממקום גבוה לנמוך כך דברי תורה מניחים מי שדעתו גבוה עליו והולכים למי שדעתו שפלה. כמו"כ נתן הקב"ה את התורה בסיני שהוא קטן שבהרים, להורות שאין התורה מתקיימת אלא בענווים.

אש - **פי נר מצוה ותורה אור** (משלי ו כג) שמאירה לאדם ומדריכתו את הדרך אשר ילך בה, ומצילתו מהיצר הרע, ונאמר **הלוא לה דברי פאש נאם י-הוה** (ירמיה כג ט) ונאמר **מימינו אש דת למו** (דברים לג ב) שהתורה שנתן הקב"ה למשה היתה כתובה אש שחורה ע"ג אש לבנה. האש הלבנה היא מאירה ומראה על טוב והצלחה, אבל מי שאינו לומד על מנת לעשות היא מתהפכת לרעה בבחינת אש שחורה, כמו שאמרו חז"ל (יומא ע"ב): זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם המוות. והיא אש שורפת.

מה אש אינו דולק יחיד אף דברי תורה אינם מתקיימים ביחיד. (תענית ז). וכמו שטבע האש להתנועע תמיד ולעלות למעלה למעלה, כך צריך האדם לשאוף להתעלות ולעלות מדרגה לדרגה. (תפארת ישראל) ואיתא בגמרא (חגיגה כז). ת"ח אין אור של גיהנם שולטת בהן ק"ו מסלמנדרא ומה סלמנדרא שתולדת אש היא הסך מדמה אין אור שולטת בו ת"ח שכל גופן אש דכתיב (ירמיהו כג, כט) **הלוא לה דברי פאש נאם י-הוה** על אחת כמה וכמה.

מדבר - איתא בחז"ל לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן (מכילתא שמות טז) היינו שאינם מבקשים מותרות אלא רק לחיות נפשם כדאיתא באבות (פ"ו מ"ד) כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל. וגם הקב"ה מפרנס לעוסקי תורה בדרך נס כמו רשבי"י וחבריו. כמו כן אילו היה נותנה במקום ישוב היה מקום לומר כי ניתנה התורה לפי תנאי המקום ההוא, קר או חם וכד' לא לפי תנאי מקומות אחרים לכך נתנה במקום שאינו מיושב כלל ומשם תצא תורה לכל מדינה ולכל מקום. (כתב סופר עה"ת)

רמז במנורה בבית המקדש כנגד פסוקי התחלת התורה במנורה ז' קנים כנגד פסוק ראשון של בראשית שיש בו ז' תיבות

י"א כפתורים כנגד פסוק ראשון של חומש שמות **ט'** פרחים כנגד פסוק ראשון בחומש ויקרא

גובה המנורה י"ח טפחים כנגד י"ז תיבות בפסוק הראשון במדבר (הטפח הי"ח איננו טפח שלם)

כ"ב גביעים כנגד הפסוק הראשון בחומש דברים.

וסה"כ בכלום **מ"ט** תיבות, כנגד מ"ט יום שמפסח עד עצרת. (אדרת אליהו - הגר"א)

פאש ויחנינו פן יסעו (ב יז) כותב הרמח"ל - ישנם אנשים אשר בביתם יחמירו בכל החומרות, אך כשיצאו לדרך מקילים הם, ולהיפך, ישנם אנשים אשר בביתם מקילים הם, ומחוץ לביתם יחמירו לעיני הציבור להראות עצמם כצדיקים, לכן אומר הכתוב **פאש ויחנינו פן יסעו** שינהגו באותה הנהגה כשחונים בבית וכשנוסעים בחוץ.

סימן - חג השבועות הנקרא עצרת, לא חל בימים ג' ה' ז' בשבת, ויחול רק בימים ראשון, שני, רביעי, ושישי. (לפי סדר הלוחות) כתוב בתהלים (י טז) **אגדו גוים מארצו**. משום שלא רצו הגויים לקבל את התורה נאבדו, ולכן זמן מתן תורה בימים **א' ב' ד' ו'**. (ספר הקושיות)

שאלות

- א. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהְרֹן הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְנָדָב וַאֲבִיהוּא אֲלֻעָזָר וְאַיִתְמָר. (ג ב) מה הטעם שיש **פְּסָק** | בין הַכֹּהֵן לַנָּדָב. (על איזה בכור מדובר)
- ב. וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אֶהְרֹן וּמִשָּׁה (ג א). פרש"י ואינו מזכיר אלא בני אהרן ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה מלמד שכל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו. על מי מסופר שלא התחתן בגלל שחשקה נפשו בתורה, כיצד ביטל מצות עשה של פָּרוּ וּרְבוּ .
- ג. וַיְדַבֵּר י-הוָה אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי בְּאַהֲל מוֹעֵד בְּאַהֲל לַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר. (א א) מה הטעם שפירט את הזמן והמיקום המדוייק שבו היה הדיבור אל משה רבינו .
- ג. בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל זָכָר לְגִלְגָּלְתָּם. (א ב) מה הטעם שהראש נקראת גולגולת .
- ד. וְלִקְחוּ בְּגָד תְּכֵלֶת וְכֹסוּ אֶת מִנְגַּת הַמָּאוֹר וְאֶת נֹרְתֵיהָ וְאֶת מְלִקְחֶיהָ וְאֶת מִחְתַּמֶּיהָ (ד ט) מדוע נקראת כאן מִנְגַּת הַמָּאוֹר , ולא מנרת הזהב .
- ה. מִשְׁפַּחַת בְּנֵי קְהָת יָחִנוּ עַל יַד הַמִּזְבֵּחַ תִּמְנְנָה. (ג טו) פרש"י - וסמוכין להם דגל ראובן החונים תימנה **אוי לרשע ואוי לשכנו** לכך לקו מהם דתן ואבירם ומאתים וחמשים איש עם קרח ועדתו שנמשכו עמהם במחלוקתם. איזה משנה במסכת אבות שנינו הנלמד ממאמר זה.
- ו. רמז בפרשתנו שהגונב כלי מכלי השרת חייב מיתה וקנאים פוגעים בו .
- ו. ישנם עשרה פסוקים שהרמב"ן כתב שסגולה להצלחה לומר אותם בכל מוצאי שבת, שניים מהם בפרשתנו .
- ו. ראיה בפרשה שאפשר לעשות פדיון הבן ע"י שליח, ואפילו ע"י לוי .
- ז. בְּנֵי נַפְתָּלִי תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם (א מב) מדוע אצל נפתלי נאמר **בְּנֵי**, ואילו בשאר השבטים נאמר **לְבְנֵי** .
- ח. שם נוסף לספר במדבר .
- ט. מִכֹּהֵן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמְעַלְהָ וְעַד כֹּהֵן חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל כָּהֵן לְעֲשׂוֹת מִלְּאֲכָה בְּאַהֲל מוֹעֵד. (ג ד) מדוע בפסוק זה המדבר על בני קהת נקט לשון מִלְּאֲכָה, ואילו בבני מררי נאמר זאת עֲבַדְתָּ מִשְׁפַּחַת בְּנֵי מְרָרִי לְכָל עֲבָדְתְּךָ בְּאַהֲל מוֹעֵד בֵּינֵינוּ אִיתְמָר בֶּן אֶהְרֹן הַכֹּהֵן. (ד לג) נקט לשון עֲבָדְתָּ. וכן בבני גרשון נאמר זאת עֲבַדְתָּ מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֹׁנִי לְעֲבֹד וּלְמַשָּׂא (ג כד). איזה נפקא מינה יש בין מלאכה לעבודה בנוגע לשבת .
- י. פָּקֹד אֶת בְּנֵי לֹוִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם כָּל זָכָר מִכֹּהֵן חֲדָשׁ וּמְעַלְהָ תִּפְקְדֵם. (ג טו) מי משבט לוי נמנה מהבטן, ומדוע נמנה לפני גיל חודש ימים הרי הוי בחזקת נפל .
- כ. וְהַחֲנִיּוֹם עָלָיו מִטָּה וְנִשְׁאָר וְנִשְׁאָר לְבָנָיו יִשְׁשַׁכֵּר וְתִנְאָל בֶּן צוּעָר. (ב ה) אצל שאר השבטים נאמר וְהַחֲנִיּוֹם עָלָיו ורק אצל שבט מנשה נאמר וְעָלָיו מִטָּה מְנַשֶּׁה וְנִשְׁאָר לְבָנָיו מְנַשֶּׁה גְּמִלְיָאֵל בֶּן פְּדָה צְוֹר. (ב כ)
- ל. כִּי נָתַנְיָם נָתַנְיָם הִמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (טו ה) מדוע נאמר נָתַנְיָם נָתַנְיָם בכפל לשון .
- מ. מִכֹּהֵן עֹשְׂרִים שָׁנָה וּמְעַלְהָ כָּל יוֹצֵא צְבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצַבְאָתָם אֹתָהּ וְאַהֲרֹן. (א ג) מה הטעם צייתה התורה בן עשרים שנה דווקא .
- מ. מִכֹּהֵן עֹשְׂרִים שָׁנָה וּמְעַלְהָ כָּל יוֹצֵא צְבָא בְּיִשְׂרָאֵל (א ג) פרש"י - מגיד שאין יוצא בצבא פחות מבן עשרים. לכאורה כתוב בחומש שמות (ד יד) כָּל הָעֹבֵר עַל הַפְּקָדִים מִכֹּהֵן עֹשְׂרִים שָׁנָה וּמְעַלְהָ יִתֵּן תְּרוּמַת י-הוָה. פרש"י - למדך כאן שאין פחות מבן עשרים יוצא לצבא ונמנה בכלל אנשים . למה צריך ללמד שוב אצלנו שאין יוצא בצבא פחות מבן עשרים .
- נ. נַפְתָּלִי אֵילָה שְׁלַחַת הַנְּתָן אֲמָרֵי שִׁפְרָה. (בראשית מט כא) הסמל של נפתלי על גבי הדגלים, מרומז במילה אֵילָה בא"ת ב"ש תכמ"ץ - והוא בגימטריא __ __ (550).
- נ. מה הטעם שאצל כל השבטים כתיב שְׁמַת חסר ו' חוץ מראובן שמעון גד ומנשה כתיב שְׁמוֹת מלא .
- ס. על מי נאמר שמסורת בידניו שאם עושה אותה כאילו התענה פ"ד תעניות .
- ע. וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמָּד וְלֹא יִסְפָּר (הושע ב א) לכאורה אם כתוב וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם פירושו שאפשר לספור אותם אף כי הוא מספר גדול מאוד, כיצד ייתכן ש-לא יִמָּד וְלֹא יִסְפָּר משמע שאין להם מספר .
- פ. וַיָּמַת נָדָב וַאֲבִיהוּא לְפָנָיו י-הוָה (ד ט) איתא בְּזֵהָר (פ' אחרי דנ"ז ע"ב) נדב ואביהוא לא מתו אלא מיתת גופם, אבל מיתת נפשם לא מתו . ונתגלגלו בפנחס . ונאמר פִּינְחָס בֶּן אֲלֻעָזָר בֶּן אֶהְרֹן הַכֹּהֵן (במדבר כה יא) מוסיף הכתוב ומייחסו גם אחר סבו מכיוון שהתגלגלו בפנחס. נמצא שהוא גם בן אלעזר וגם בן אהרן . מדוע לא התגלגלו בשני אנשים אלא בפנחס בלבד .
- צ. וַיְדַבֵּר י-הוָה אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי בְּאַהֲל מוֹעֵד בְּאַהֲל לַחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר. (א א) בכל מקום שנאמר לֵאמֹר הכוונה לומר לישראל . כאן מצות המניין הוטלה על משה עצמו ולא נצטווה לאומרה לאחרים, לכאורה המילה לֵאמֹר מיותרת .
- צ. כמה כלי שרת כלי כסף וכלי זהב היו במקדש בסך הכל . (וכנגדם בסנהדרין קטנה וגדולה)
- ק. וּפְקֻדֹת אֲלֻעָזָר בֶּן אֶהְרֹן הַכֹּהֵן שְׁמֹן הַמָּאוֹר וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתְּמִיד וְשִׁמֵן הַמִּשְׁחָה (ד טז). מה השיעור של שמן המאור שנצרך לשנה שלימה. (לפי חישוב של נר אחד לכל יום שהוא החיוב המינימלי)
- ר. וְהַחֲנִיּוֹם עָלָיו מִטָּה שִׁמְעוֹן וְנִשְׁאָר לְבָנָיו שִׁמְעוֹן שְׁלַמְיָאֵל בֶּן צוּרִישַׁדָּי. (ב יב) מה הטעם שכתוב כאן וְהַחֲנִיּוֹם בכתיב חסר .
- ש. אֵלָה (קריאי) הַעֲדָה נִשְׁאָר מִטּוֹת אֲבֹתָם רְאִשֵׁי אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם. (א טז) מה הטעם שכתוב קריאי וקרי קרואי .
- ש. וְלִמְחַת חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים לְגִלְגָּלֵת בְּשִׁקְל הַקֹּדֶשׁ תִּקַּח עֹשְׂרִים גֵּרָה הַשִּׁקְל. (ג טז) באיזה מקרה מאחרים את זמן הפדיון ולא עושים אותו בזמנו הגם שעברו עליו שלשים יום שלמים, (היינו כשעברו עליו כ"ט יום י"ב שעות ותשצ"ג חלקים) ומדוע .
- ת. מה הטעם שהזכיר את הנשיאים לפי הסדר הבא : ראובן, שמעון, יהודה, יששכר, זבולון, אפרים, ומנשה בן יוסף, בנימין, דן, אשר, גד ונפתלי . שבט לוי לא נמנה . בני השפחות איננו כסדר הולדתם . היה לו למנות - ראובן שמעון לוי יהודה דן נפתלי גד אשר, יששכר זבולון, יוסף, בנימין, מנשה ואפרים. (כפי שנמנו בחומש בראשית כט ל-לה, מא)

תשובות

- א. אהרון היה הבכור ונולד לפני משה, לפי שנדב מת ללא בנים ואין נפק"מ בכורה שלו. (בעה"ט) ומונה הפסוק התולדות לפי השנים (מהר"ם) ואיתא במדרש רבה (במדבר ו, ב): 'ניתנה הכהונה לאהרן שהיה בכור'.
- ב. בן עזאי – ופירש הבן יהודה (יבמות טג): לפי שהתורה מתשת כוחו של אדם בטל ממנו כח התאוה לגמרי ולא יכל להוליד. א"נ לפי שהיה עוסק בתורה והיה בורא נפשות גרים ע"י עסק התורה (וכאילו ילדם).
- ג. גדלות בני ישראל רצה לפרסם הכתוב – ולכן מפרסם ומפרט את המקום והזמן המדויק של המעשה (מדרש רבה א א), וכן מתוך חיבתם כשם שחתן כותב כתובה לכלתו ומפרט באיזה יום ובאיזה שעה ובאיזה חודש. (רבינו בחיי), א"נ לומר שעד זמן זה היו במדבר סיני. (אברבנאל)
- ג. גלגל דומה בצורתו לראש לפי שהוא עגול, וכן לפי שהוא משורש המילה גלל. (ראב"ע, ספר השרשים לרד"ק) בפסוק: וְגִלְלוּ אֶת הָאָבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקִינוּ הַצֵּאֵן. (בראשית כט ח).
- ד. דולקת גם ביום – לפי שאסור לכבותה בידיים אפילו ביום, ובשעת המסעות היו כופין עליה כלי ומעל היו שמים את בגד תכלת. (טעמא דקרא)
- ה. ה. **הַרְחַק מִשְׁכַּן רַע, וְאַל תִּתְחַבֵּר לְרָשָׁע.** פר"ע מברטנורא שלא תלמד ממעשיו. ועוד, שלא תלקה עמו במפתלו, **דאוי לרשע ואוי לשכנו.** (אבות ז א)
- ו. **וְלֹא יָבֹאוּ לְרֵאוּת כְּבֹלַע אֶת הַקֶּדֶשׁ וּמָתוּ.** (ד כ) איתא בגמרא (סנהדרין פא): הגונב את הקסוה.. קנאין פוגעין בו, מאי קסוה אמר רב יהודה כלי שרת, והיכא רמיזא (במדבר ד, כ) **וְלֹא יָבֹאוּ לְרֵאוּת כְּבֹלַע אֶת הַקֶּדֶשׁ וּמָתוּ.** פרש"י (שם) - לשון גנב שמבליעין ומחביאין ורמז בעלמא הוא. וכתב רש"י (שם) והיא הלכה למשה מסיני.
- ו. **וַיִּבְנֶאוּ וַיִּקְדְּשֶׁהוּ חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלְף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. כָּל הַפְּקָדִים לְמַחְנֵה אֶפְרַיִם מֵאֵת אֶלְף וּשְׁמֹנֶת אֲלָפִים וּמֵאָה לְצַבָּאתָם וּשְׁלֹשִׁים יָסָעוּ.** (ב כד-כה)
- ו. **וְנִתְמָה הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבְנָיו פְּדוּיֵי הַעֲדָפִים בָּהֶם.** (ג מח) שהרי בכורי ישראל נתנו למשה רבינו הלוי את חמשת השקלים ומשה רבינו נתנם לאהרון הכהן. (פנים יפות) וכתב החת"ס מ"מ אין רגילים לעשות ע"י שליח מפני שראוי לעשות זכר לבכורי מצרים דכתיב **וְעִבְרָתִי בְּאָרְצֵי מִצְרַיִם בְּלִילֵיהָ הִנֵּה וְהִפְיִיתִי כָל בְּכוֹר בְּאָרְצֵי מִצְרַיִם** (שמות יב יב) אני ולא שליח, ומצוה בו יותר מבשלוחו. (שולח חת"ס יוד רצג – רצד)
- ז. זכרים היו רוב בניהם וי"א כל בניהם. (מדרש הגדול, לקח טוב) א"נ לפי שהיו מטיחים דברים כלפי מעלה ומדברים גנאי זה על זה. (מאור האפלה)
- ח. חומש הפקודים. **משנה:** וּבְעֶשְׂרֵי שָׁבָחוּמֶשׁ הַפְּקוּדִים קוֹרָא עַל פֶּה. (יומא ז א) ע"ש שני המפקדים שיש בספר במדבר, האחד בתחילת הספר והשני בפרשת פנחס.
- ט. טלטול מרשות לרשות על ידי האדם הינו אחד מל"ט מלאכות האסורות בשבת מן התורה. טלטול ע"י בהמה אסור רק מדרבנן לכן אצל בני גרשון ובני מרי שנשאו את המשכן ע"י העגלות והבקר כתוב לשון עבודה, ואילו לגבי בני קהת שנשאו את הכלים בעצמם נקט לשון מלאכה האסורה מן התורה בשבת. (משך חכמה)
- י. יוכבד - השלימה מנין שבעים נפש בירידה למצרים. לפי ששם נמנית ע"י התורה וגלוי וידוע לפניו אם הוא נפל או בר קיימא (משכיל לדוד)
- כ. כבודו של מנשה שהיה הבכור לכך כתיב **וְעֵלְיוֹ.** (טעמא דקרא)
- ל. לויים ישרתו גם לעתיד לבוא ביחד עם הבכורות. לכך נאמר פעמיים דקאי לעתיד לבוא. (פרדס שמאי) א"נ **נְתַנִּים** למשא **נְתַנִּים** לשיר (רש"י)
- מ. מצוות הרבה יש לו – כדאיתא באבות (ה כא) בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, בן שלש עשרה למצות, בן חמש עשרה לתלמוד, בן שמונה עשרה לחופה, **בן עשרים לרדוף.** מאחר ויש לו מצוות הרבה יכול בטוב לרדוף למלחמה. (מושב זקנים) והרמב"ן ביאר לפי שאינו חזק למלחמה פחות מבן כ'. וכתב התפארת ישראל - לטרוח אחר מזונותיו. וגם לצאת למלחמת ישראל. אולם חייב גם לרדוף אז ביותר אחר מצוות. ויש מפרשים בן עשרים לרדוף אותו מן השמים שאין בית דין של מעלה מענישים עד גיל עשרים. (מגן אבות)
- מ. מלחמת הרשות הכתוב מדבר, ולכן כפל הענין דהוה אמינא דווקא במלחמת חובה הקפיד אבל לא במלחמת הרשות, קמ"ל שאף למלחמת הרשות אינו יוצא כי אם מבן עשרים שנה ומעלה. (שפתי חכמים)
- נ. **נשר.** (550) רמזו בראשי התיבות **נְפִתְלֵי שִׁבְעֵי רִצּוֹן** (דברים לג כד) (רבינו אפרים) האברבנאל כתב שהיתה בו צורת נשר בשילוב צורת נחש. נחלתם בעבר הירדן, איתא בגמרא (ברכות ח). **למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע י-הוה לאבותיכם לתת להם** (דברים יא כא) בארץ ישראל ירבו ימיכם אבל לא בחוץ לארץ. ממילא הוצרכו לברכה מיוחדת שיתרבו בבנים לפיכך כתיב מלא. ושמעון משום שנתמעט במעשה פעור ונאמר בו **אֶחָלֶקְבֶּם בְּיַעֲקֹב וְאֶפְיָצֶם בְּיִשְׂרָאֵל** (בראשית מט ז) חלק ממנו היה בעבר הירדן לכך הוצרך גם ברכה מיוחדת. (טעמא דקרא)
- ס. סעודת פדיון הבן – כתוב בספר זוכר הברית (סימן לה אות ו) מסורת בידינו האוכל בסעודת פדיון הבן כאילו התענה פ"ד תעניות. רמז בפסוק **וַיִּקַּח מִשָּׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדוּיִם** (ג מט) פְּדוּם ר"ת פ"ד יום. וכן רמז בפסוק **וְכָל בְּכוֹר אֶדָם בְּבִנְיָה תִפְדֶּה.** (שמות יג יג) ר"ת א'ם ד'בר מ'ה ב'פדיון בן נ'הנית יחשב כ'אילו ת'ענית פ'ד ה'תענית. (רבי חיים זוננפלד זצ"ל)
- ע. עושים רצונו של מקום - **לא ימד ולא יספר כלל,** אולם אם אין עושים רצונו של מקום **וְהִיא מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,** שאז הם מתמעטים וניתן לספור אותם, שאז מספרם כחול הים. א"נ בידי אדם לא יספר, בידי שמים יש להם מספר. (יומא כב:)
- פ. פלגא גופא – היה כל אחד מהם מכיוון שלא נשאו אישה, משום כך נכללו שניהם באדם אחד. (יקר שם)
- צ. ציווי למנות את שנות היציאה ממצרים מניסן כפי שנמנו כאן. (אגרא דכלה)
- צ. צ"ג כלי שרת היו במקדש. והוא רמז **בפסוק ופקדת אלעזר בן אהרן הפקח שמן המאור וקטרת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה פקדת** **כָּל הַמִּשְׁכָּן וְכָל אֲשֶׁר בוֹ בְּקִדְשׁ וּבְכִלְיוֹ.** (ד טו) בפסוק זה נעלם אותיות צ' ג', לכך מסיים **בְּקִדְשׁ וּבְכִלְיוֹ,** וכן היו צ"ג בסנהדרין קטנה וגדולה (ע' + כ"ג) (רבינו אפרים)
- ק. קפ"ג לוגין של שמן, שחצי לוג שמן היה ללילה אחד. (רמב"ן) סה"כ בכל שבעת הקנים אלף ו-רע"ח לוגין לשנה שלימה. (מעם לועז)
- ר. רחוקים חנו בני שבט שמעון מבני שבט ראובן מפני שהיו בשבט ראובן אנשי רשע. (העמק דבר)
- ש. שלומיאל בן צורישדי שהוא זמרי בן סלוא (וי"א שהיה בנו) שהוא שאול בן הכנענית – לא היה כמו השאר, לפי שהשאר היו צדיקים. וי"א ו' קטיעא (בעה"ט) א"נ לומר שכולם היו ראויים לעשרת הדיברות (לקח טוב)
- ש. שבת כשהגיע זמן פדיונו דוחים אותו ליום ראשון. – והטעם מכיוון שאי אפשר לתת דמי הפדיון לפני שהגיע הזמן בתנאי שיחול הפדיון בזמנו דהיינו בשבת, כיון שאי אפשר לברך בשעת הנתינה, דאיך יאמר וציוונו על פדיון הבן, והלא עדיין לא נצטווה, ובשבת בזמן שחלה עליו המצווה אי אפשר לו לברך, משום שאז לא עביד מייד, לכן ימתין עד יום ראשון. (תרומת הדשן רס"ט)
- ת. תולדותם מנה בד"כ – בני לאה ראשונים, מלבד שבט לוי. אה"כ מנה את בני רחל יוסף ובנימין, והקדים את בני יוסף לבנימין אף שבנימין גדול מהם מפני שהם עומדים במקום יוסף, והקדים את אפרים למנשה כפי שעשה יעקב אבינו בברכו אותם, לאחר מכן הזכיר את בני השפחות, והקדים את דן שהיה בכור השפחות ולאחריו את אשר שהיה ראש החונים על דגל דן, אה"כ הזכיר את גד שהיה בכור זלפה, לבסוף הזכיר את נפתלי. ועוד טעם ששינה בסדר בני השפחות לומר ששרר שלום ביניהם ויכלו להיות מעורבים בדגלים. (אזנים לתורה) לא הזכיר את שבט לוי כיון שלא נמנה נשיאם, (מלבי"ם) וכן בכל מקום ששבט יוסף מתחלק לשנים אין שבט לוי עמהם. (שפתי כהן)

מקורות / חידודון

א. לפי הרב ברויאר הפסק מצביע על העדר האוגד, כלומר היה צ"ל הבכור הוא נדב. והמהר"ם פירש: יש פסק בין בכור לנדב, לומר כי הבכור קאי לאהרן שהיה זקן ממש, וכשמונה הפסוק התולדות מונה לפי השנים.

ואע"פ שמרים היתה גדולה ממש חמש שנים שאהרן גדול ממש ג' שנים, לפי שאהרן נחשב בכור כיון שהיה גדול הבנים, ואיתא בגמרא אמר רב יהודה בר זבידא מלמד שנולדו בה (ביובכד) סימני נערות נתעדן בהשר נתפשו הקמטין וחזר היופי למקומו. (בבא בתרא קכ:)

ברמב"ן בשלה (טו, כ) כתב וז"ל **אחות אהרן**, הנכון בעיני כי מפני שהזכרו בשירה משה ומרים ולא הזכיר אהרן רצה הכתוב להזכירו, ואמר אחות אהרן דרך כבוד לו שהוא אחיה הגדול ואחותו הנביאה מתייחסת אליו שגם הוא נביא וקדוש ה', ויתכן שדרך הכתובים לייחס אל גדול האחים, וכן **וַבְּנֵי קַלֵּב אֶחָי וְרֵחָמָאֵל** שהיה גדול מאחיו שנאמר **אֵת יְרֵחָמָאֵל וְאֵת רָם וְאֵת פְּלוֹכִי** (דברי הימים א ב) עכ"ל.

ז. ובעל הטורים פירש - בכולן אומר לבני לבד מנפתלי שאומר בני לפי **שבשבת נפתלי היו בנות יותר מבנים** ולכך רמז בברכת נפתלי, אילה שלוחה הנותן ר"ת **אשה** ולפיכך בפנחס כתוב בכולן בני לפי שמתו האנשים ונתרבו הנשים ולכך לא אמר לבני.

ע. **כחול הים וכו'.** פרש"י אלמא אית להו מנין עכ"ל ויש לדקדק לכאורה דהאי קרא דתורה סותר זה דכתיב כחול הים אשר לא יספר וגו' דמשמע דלית מנין לחול וי"ל כדלעיל דההוא קרא אינו מוכח דלית ליה מנין לחול אלא דמחמת ריבוי נמנע הסופר למנותו כדמסיים ביה מרוב ועד"ו מסיק כאן בידי אדם שלא יוכל למנותו משום שהוא נלאה מרוב המנין ונראה לפום הך דרשה יהיה לא ימד ולא יספר כפשטיה ולא משום איסורא נגעו בו כדלעיל ודו"ק. (הדושי אגדות יומא כב)

צ. **משנה** (תמיד ג ד): נכנסו ללשפת הפלים, והוציאו משם **תשעים ושלשה** קלי פספס וקלי זקהב השקפו את התמיד בכוס של זקהב. אף על פי שהוא מבקר מבערב, מבקרין אותו לאור הקבוקות. לא אתפרש למה הוצרכו למנין של כלים הללו. ובירושלמי במסכת חגיגה אמרו כנגד תשעים ושלש אזכרות שבנבואות חגי זכריה ומלאכי: (ברטנורא) וכתב המלאכת שלמה לצורך עבודות כל היום.

מתוך המכתב המרתק שכתב ראש ישיבת חכמי לובלין הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל אל **הרוגצ'ובר- הגאון רבי יוסף רוזין** הגאון מרוגצ'וב זצוק"ל: ועלה בדעתי החשבון בדיוק, דביום מרובה של תמיד היה באמת צ"ג כלי כסף וזהב והיינו:

לתרומת הדשן: א) מחתה ב) פסכת ג-ד) שתי מגרפות, הרי ד' לדישון מזבח הפנימי: ה) טני לתמיד השחר ו) כוס של זהב ז) מזרק ח) מגס לחלבים ט) בוך לקרבים י-יא) שני צנורות (או מזלגות) להיפוך האיברים **למנחת התמיד** יב) מדת עשרון יג) ביסא יד) מדת רביעיית ההין שמן טו) כלי לקידוש קומץ טז) [מדת] רביעיית ההין יז) לניסוך שכיון שכל המדות נמדדות עם הגודש וגודש של יין אינו דומה לשמן וכמבואר א"כ צריך רביעיית ההין אחר ליין, יז-יח) **שני חצוצרות** שאר כלי שיר אי אפשר לחשוב כיון שלא היו של כסף וזהב, ואפילו אלו שהיו הרי היה לזה לשכה מיוחדת לכלי הלויים בלשכה שתחת עזרת נשים וכמבואר במשנה דמדות **לחביתיה כה"ג** ט) מחבת כ) [מדת] חצי עשרון כא) [מדת] רביעיית הלוג שמן כב) עלי לשאוב היין לניסוך וכמבואר ברד"ק דברי הימים ב' (ב') כ"ד **לקטורת** כג) מחתה של כסף לקטורת בת ד' קבין כד) מחתה של זהב בת ג' קבין כה) בוך כו) כף כז) כיסוי דבמשנה חשובה כלי בפני עצמו, ויש להעיר ממשנה דכלים פרק י"א **למנורה** כח) [מדת] חצי לוג שמן כט) כוז לפתילות ל-לו) ז' מלקטים לז-מג) ז' צבתים, מלקט וצבת לכל נר הרי סך הכל מ"ג כלי כסף וזהב בימות החול. ועתה בשבת לפי מאן דאמר ביימא ט"ז [א'] וזבחים נ"ח [ב'] דמתני' דתמיד [ומדות] ר' (נהורא) [יהודה] היא, והרי ר' יהודה ס"ל במנחות צ"ה [ב'] דאפיית לחם הפנים דוחה שבת, וא"כ היה צריך **ללחם הפנים**, מד-פ) שלש דפוסים לכל לחם היינו ל"ו פא-פב) ושני בזיכי לבונה וגם פג) מדת ב' עשרונים, וכרמב"ן תרומה וגם לר"י הרי היה צריך עוד קתון של זהב לקידוש ידים ורגלים של כהן גדול וכמבואר בירושלמי חגיגה פ"ג דכהן גדול היה עובד תמיד השחר בכל שבת וא"כ (נוסף) [ניתוסף] בשבת מ' כלים, וצרוף הכלים של חול הוי פ"ג כלים, וזהו שאמר ר"ח חישבתים ומצאתים פ"ג, שהיה מפרש על שבת וכמבואר בירושלמי ר"ה ד'זהו סדר התמיד קאי גם אשבת (ובהכי מיושב קו' הב"ש אמאי תנן אחר זהו סדר התמיד המשנה דהשיר שהלויים, משום דבזה יש חילוק בין הימים וכמובן) ולהכי משני דקאי איום ראשון דסוכות בשבת דנמצאו עוד י' כלים והיינו פד) צלוחית של זהב (ויעויין תוס' מעילה כ"ד) [כד] של זהב פה-פו) כיון דהוי מרבה בתוקעין וכסוכה נ"ד היה עוד ב' חצוצרות, סך הכל ג', פז-פח) וגם היה פר, והיה צריך [מדת] חצי ההין וצ"ח חצי ההין לשמן פט-צ) ומבואר בתוספתא דמנחות דב' פרים מונין הין אחד, וכיון דהוא יום ראשון של סוכות [דמקריבין] "ג פרים א"כ י"ב עולים בהין הין, והי"ג מוכרח לחצי ההין, וא"כ היה הין יין והין שמן, וכן חצי ההין יין וחצי ההין שמן, הרי ד' ובצירוף הג' הנ"ל היינו ז' כלים.

צא-צב) וגם היה לאיל [מדת] שלישית הין ושלישית הן שמן, הרי ט' צג) וגם צריך לפר מזרק מיוחד של כסף כמבואר בירושלמי יומא בהא דאגרטיי זהב - הרי י' כלים, וא"כ בצירוף הפ"ג היינו צ"ג.

וניחא ג"כ דהרמב"ם מפרש נגד אזכרות, דלשיטתו לחם הפנים אינו דוחה שבת וגם לא ס"ל הא דקתון, וכן ר' יונתן דירושלמי לשיטתו דס"ל במנחות נ"ז [ב'] דעשרון לא מקדש ומשו"ה מפרש נגד אזכרות. ועתה מבקש אני מכתה"ג אשר כל רז באמת לא אניס ליה להודיעני אם נמצאים עוד איזהו כלים אשר לא חישבתים שמא לא למדתי או שמא שכחתי ... ידידו דורש שלום תורתו הרמה בהוקרה רבה המצפה להתראות אתו **הק' מאיר שפירא אב"ד ור"מ דק' הנ"ל**

גב. למ"ד דפסכתר היה של נחושת וכתרגום, יש לחשוב ביסא מיוחדת לחביתין וכשיטה (מק"ו) [מק"ו] מנחות ח' משום שהיה בה גומות מיוחדות לחלוקה, ואף דאמרינן במנחות נ"ז [ב'] קטבלא של עור, מ"מ למ"ד עשרון מקדש ע"כ (המביסא) [הביסא] קדושה דגנאי להוציאו לכלי חול ובפרט חצי עשרון (לכלי) [לכו"ע] קדוש וכרש"י מנחות (נ"א) [נ' ב'].

ק. האחרונים תמהים על מה שכתוב ברמב"ן ששמן המאור לשנה שלימה הרי זה קפ"ג לוגין, משום שקפ"ג לוגין מתאימים להדלקת נר אחד במשך כל השנה ולא להדלקת שבע נרות, שהרי נאמר במנחות: ששלושה וחצי לוגין דלקו בכל לילה, כיצד יתכן שלשנה שלימה יהיה המשא רק קפ"ג לוגין. האחרונים נשארים על דברי הרמב"ן בצ"ע. כתב ע"כ בעל האימרי אמת: דעיקר המעכב הוא נר אחד, ונר אחד לשנה הוא קפ"ג לוגין בדיוק.

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת

התשובות אינם להלכה למעשה

לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

לקבלת העלון במייל נא לפנות לכתובת ramnadlan018@gmail.com

הערות והארות יתקבלו בברכה